

KÖNYVÉSZETI ADALÉKOK MELIUS PÉTER IRODALMI MŰKÖDÉSÉHEZ.

ZOVÁNYI JENŐTŐL.

Melius Péter — úgy általában sok irányú tevékenységét, mint közelebbről nagy kiterjedésű irodalmi működését tekintve — kétségtelenül legkiválóbb alakja a XVI. századbeli magyar protestantizmusnak. Méltán megérdemlené hát, hogy sokoldalú munkássága részletesen ismertetve legyen. Azonban ez még most a jövő feladata. Addig pedig az adatok gyűjtése és tisztázása a fő kötelesség. Én a jelen alkalommal irodalmi működésére vonatkozólag fogok egy pár könyvészeti adatot közölni, műveinek sorozatát egészítvén ki eddig nem ismertekkel.

«Az két Sámuel könyveinek és az két Királyi könyveknek... igazán való fordítása...» című munkája (RMK. I. 55. sz.) 14. levelén egy szó magyarázása közben megemlékszik az áldozatok egyik neméről, az egész áldozatról, azután pedig imígy szól: «Ezekről szóltam a kis könyvbe, a kit irtam a zsidók áldozatiról.» A munka tehát, melyre e szavakban hivatkozás történt, a héber nép vallásos áldozatainak különféle neveit s az azokhoz kötött szertartásokat tárgyalhatta.

Ugyancsak ezen könyvében, az 54. levelen a Sámuel temetésének leírásával kapcsolatban említést tesz egy másik művéről e szavakkal: «Lásd az halál könyvét, a kit irtam erről». Ennek tartalma bizonyosan a halálra, temetésre s az ezekkel összefüggő dolgokra vonatkozhatott.

Szintén a Sámuel és Királyok könyvei fordításának ajánlólevelében mondja a következőket: «Ha az Jehova akarja s az isten

támaszt dajkákat, a kiknek segítségével segítettem erre, a Paralipomenonnak egy részét immár megfordítottam». Tekintetbe véve egyfelől azt, hogy munkálkodásában bizonyára nem kapkodott s így nem hihető, hogy a Krónikák könyveinek (= Paralipomenon) bevégezése előtt hozzá kezdett volna más könyv fordításához, hanem ellenkezőleg ernyedhetetlen szorgalmával azt kétségen kívül be is fejezte; másfelől pedig tudva azt, hogy műve kinyomatására «dajkát» bizonyosan talált: a legnagyobb valószínűséggel állítható, hogy a «Krónikák könyveinek fordítását» hasonlóan kiadta, és pedig az 1565. évben. Ez onnan következtethető, hogy az idézett szavakat 1565. január 22-én írta s már ugyanazon évi november 25-éről a Jób könyve fordításának ajánlólevelét keltezi.

Valószínűnek tartom azt is, hogy azon ígéretét szintén teljesítette, a mely a Sámuel és Királyok könyvei ajánlólevelének az imént közlöttek után következő szavaiban foglaltatik s így hangzik: «Valami még hátra vagyon, azokat is kész vagyok megfordítani, a Jósue, Judicum, Esther könyveit, a Nehemiást». Az 1565. évet ugyanis Melius teljesen irodalmi foglalkozásra fordíthatta. A kalvinizmusnak törvénynyel való biztosítása az 1564. évi tordai országgyűlésen történt s a Blandrata és Dávid által vezetett unitárius mozgalmak csak 1566-ban öltöttek oly nagy mérvet, hogy Melius kénytelen volt fellépni ellenök. Lehetséges, hogy ezek a fordítások, sőt az Esdrás és Ruth könyve is, melyek a Melius által elősoroltakkal együtt a héber történeti irodalmat képezik (a Thóráh-t külön számítva), egyszerre s egy kötetben jelentek meg a Krónikák könyveivel. Január végétől, a midőn a Sámuel és Királyok könyvei jelentek meg, november végeig ezeknek s ezek bevégezése és kiadása után a költői irodalom egyik legszebb termékének, a Jób könyvének lefordítására elég idővel rendelkezett Melius.

A Melius által fogalmazott «Articuli ex verbo dei et lege naturae compositi . . .» című (RMK. II. 104. sz.) s Debreczenben az 1567. szeptemberben kiadott első rendszeres egyházi törvénykönyv 63. cikkének végén, Kiss Áron fordítása (A XVI. században tartott magyar ref. zsinatok végzései . . . 598. l.) szerint a következők olvashatók: «Több erősségeket és bizonyoságot láthatni a Háromságról írott és a jelen 1567. év augusztus havában kiadott magyar könyvecskében, melyben a Servet erősségei megczáfoltatnak».

Az előadottak alapján tehát kiegészíthetjük Melius műveinek sorozatát 1. teljes bizonyossággal három munkával: a «*zsidók áldozatiról*» (1565 előtt), a «*halálról*» (1565 előtt) és a «*háromságról*» (1567.) irottakkal; 2. nagy valószínűséggel úgy a Krónikák könyveinek, mint a többi történeti könyveknek fordításával (1565.) s így meggyőződünk a felől, hogy az ő irodalmi működése még szélesebb terjedelmű s nagyobb eredményű volt, mint a hogy eddig tudtuk. Azon, hogy e művek egyetlen példányban sem maradtak fenn maig, nem ütközhetünk meg, ha tudjuk azt, hogy épen ily szomorú helyzetben vagyunk Meliusnak más műveire nézve is. Vajha! a jövő változtatna e szomorú állapotot s részletesen megismerhetnők mind e műveket!
